

**RAPORT WPŁYWU
REALIZACJI PROJEKTU**
101114131 — LIFE22-NAT-PL-LIFE LYNX PL LT DE
*Expanding the range of the lynx
population in northern Poland*
NA POPULACJĘ RYSI W POLSCE PÓŁNOCNEJ
w okresie 01.10.2023 r. – 30.09.2024 r.

Co-funded by
the European Union

Narodowy Fundusz
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej

Opracowanie: Magdalena Tracz, koordynator Projektu

I. Sytuacja populacji rysia w północnej Polsce przed rozpoczęciem realizacji projektu

Rysie występowały w obydwu obszarach (PL NE i PL NW) planowanych działań w Projekcie przed rokiem 2023.

Na obszarze PL NE działania czynnej ochrony rysia podjęte zostały w roku 2004 r. Rysie były wypuszczane do Puszczy Piskiej zgodnie z metodą „Born to be free”, opracowaną przez dr. Andrzeja Krzywińskiego z Parku Dzikich Zwierząt w Kadzidłowie. W latach 2009-2012 reintrodukcja rysia metodą „Born to be free” była prowadzona w ramach projektu PL0349/D2/2.2.5/020/09 „Ochrona gatunkowa rysia, wilka i niedźwiedzia w Polsce” WWF Polska (dofinansowanie ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego i Mechanizmu Finansowego EOG). Następnie w latach 2012-2015 w Polsce północno-wschodniej realizowany był Projekt POIS.05.01.00-00-341/10 pt. „Aktywna ochrona populacji nizinnej rysia w Polsce”. Dofinansowanie pozwoliło na przygotowanie kompleksowego przedsięwzięcia dotyczącego ochrony bałtyckiej populacji rysia w Polsce. Na terenie Pojezierza Mazurskiego reintrodukowano do środowiska naturalnego w Puszczy Piskiej i Puszczy Napiwodzko-Ramuckiej rysie z zastosowaniem dwóch metod: „Born to be free” oraz „Wild to wild”. Przy zastosowaniu tej drugiej metody przemieszczono z Estonii do regionu reintrodukcji 6 dzikich rysia (3 samce i 3 samice).

Monitoring rysia prowadzony przez WWF (obserwacje, fotopułapki i monitoring genetyczny) w obszarze PL NE na przestrzeni ostatnich kilku lat wykazał, że w Puszczy Piskiej i sąsiadujących z nią Lasach Napiwodzko-Ramuckich występuje obecnie 10-12 rysia. Łączna powierzchnia tych dwóch, bezpośrednio sąsiadujących ze sobą kompleksów leśnych przekracza obszar 200 tys. ha. Docelowo zagęszczenia liczebność rysia na tym obszarze może wzrosnąć do 1-1,5 osobnika/100² osiągając liczebność 20-30 osobników. W odległości kilkudziesięciu kilometrów do tych kompleksów leśnych znajdują się inne obszary leśne (P. Borecka, P. Romincka, L. Skaliskie), gdzie rysie są regularnie notowane. Obszary te (jak i inne) mogą być zasiedlane przez osobniki pochodzące z reintrodukcji. Powstałe w ten sposób lokalne populacje (subpopulacje) będą tworzyć powiększającą się metapopulację rysia w obszarze PL NE.

Na terenach położonych na zachód od Wisły rysie do czasu podjęcia reintrodukcji w 2019 r. notowane były sporadycznie, np. w Borach Tucholskich (Niedziałkowska et al. 2006), Słowińskim Parku Narodowym (Bartoszewicz i Staniaszek 2010), w Puszczy Noteckiej (Nowak i in. 2013). W województwie zachodniopomorskim w 2015 roku ryś został sfotografowany przez fotopułapkę (IBL, dane niepubl.).

Rysie w północno-zachodniej Polsce (obszar PL NW) pojawiły się w wyniku realizacji przez ZTP projektu POIS.02.04.00-00-0143/16 „Powrót rysia do północno-zachodniej Polski” Po pięciu latach prowadzenia reintrodukcji za wcześnie byłoby mówić o odtworzeniu populacji, projekt zakończył się w pierwszym kwartale 2023 r. Realizacja projektu dzięki stosowaniu monitoringu telemetrycznego rysia dostarczyła wielu danych pozwalających ocenić skuteczność reintrodukcji i perspektywy odtworzenia populacji w terenie, gdzie rysie nie występowały od ponad 300 lat. Przebieg reintrodukcji, a zwłaszcza obserwowany na wolności dynamiczny rozród pokazał, że na terenie Polski północnej skutecznie zostały wyeliminowane przyczyny wyginięcia gatunku, a siedliska wybrane do reintrodukcji i baza pokarmowa są wystarczające do odtworzenia i utrzymania stabilnej populacji rysia.

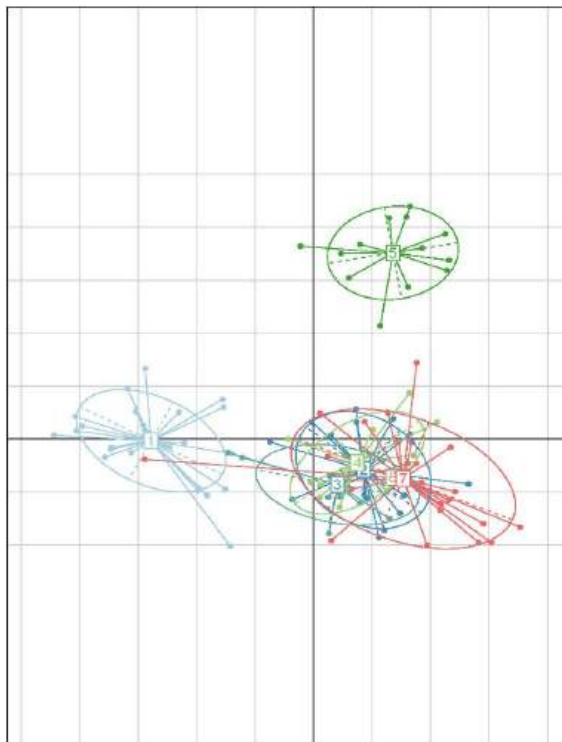
Na wolność od stycznia 2019 r. do 31 marca 2023 r. w ramach projektu POIS.02.04.00-00-0143/16 zostało wypuszczonych 69 rysia (27 samic, 42 samców), w tym 67 dorosłych osobników sprowadzonych do projektu i 2 kotki urodzone w zagrodach adaptacyjnych Projektu.

II. Realizacja zadań w ciągu 12 pierwszych miesięcy projektu

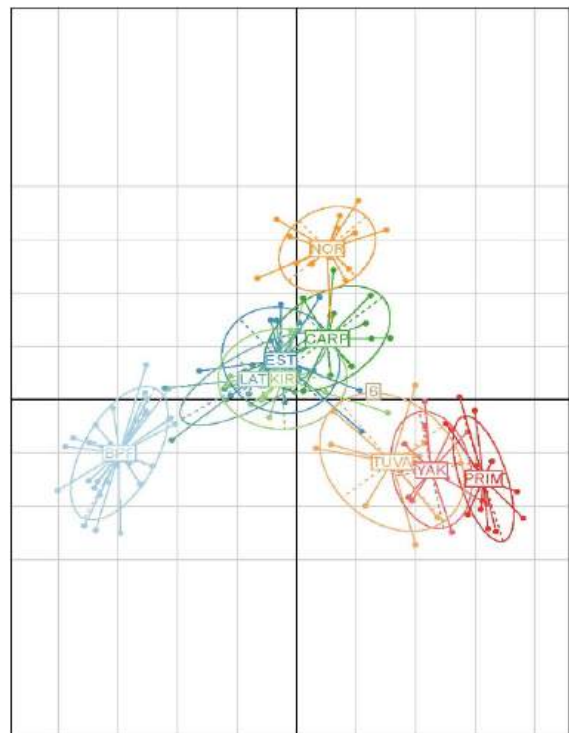
W pierwszym roku realizacji projektu reintrodukcji rysia prowadzona była wyłącznie na obszarze PL NW projektu. Od października 2023 roku do końca września 2024 roku wstępnie wytypowano i przebadano genetycznie 24 osobniki.

Badania genetyczne polegają na izolacji DNA z nieinwazyjnie pobranych prób włosowych, a następnie powieleniu w reakcjach PCR multipleks w termocyklerze DNA 18-20 autosomalnych loci mikrosatelitarnych w kilku panelach. Analiza ww. genotypów badanych rysia umożliwia przyporządkowanie poszczególnych rysia do wcześniej zdefiniowanych grup genetycznych, to znaczy do odrębnych pod względem genetycznym populacji, dzięki czemu do projektu możliwe jest zakwalifikowanie jedynie osobników z populacji nizinnej (bałtyckiej).

Pozytywną kwalifikację do wypuszczenia na wolność na obszarze NW projektu uzyskało 12 osobników. Na wolność wypuszczono 11 osobników, 5 samic i 6 samców (jedna samica została przeznaczona do hodowli).

Graficzne przedstawienie analizy genetycznej rysia dopuszczonego do projektu (nr 6) w odniesieniu do populacji karpackiej (punkty zielone) i białowieskiej (punkty niebieskie)

Graficzne przedstawienie analizy genetycznej rysia dopuszczonego do projektu (nr 6) w odniesieniu do populacji karpackiej (punkty zielone) i białowieskiej (punkty niebieskie) z uwzględnieniem genotypów azjatyckich (punkty czerwone i pomarańczowe) oraz skandynawskich (punkty żółte)

II.1 Kompleksowa opieka nad rysiami w obszarze PL NW Projektu

Podstawową metodą śledzenia postępów projektu i populacji rysi w naturze jest monitoring telemetryczny. Każdy ryś wypuszczany na wolność wyposażony jest w obrozę telemetryczną, która może pracować do 18 miesięcy. Jest to czas zbyt krótki aby skutecznie śledzić rozród w naturze, dlatego też niezwykle istotna jest wymiana starych obroży na nowe, które pozwalają monitorować długie okresy życia osobnika, w szczególności przystępującej do rozrodu samicy. Monitorowanie matki umożliwia zakładanie obroży odchowanym kociętom, co umożliwia zbieranie danych od osobników urodzonych na wolności i porównanie zachowania z rysiami reintrodukowanymi urodzonymi w niewoli.

Tabela 1 Działania z rysiami

Opis przypadku	w Projekcie	od początku reintrodukcji
Zakładanie obroży rysiom wypuszczanym na wolność	11	92
Wymiana obroży na rysiach żyjących na wolności	13	51
Obrożowanie rysi urodzonych na wolności	10	23

Foto 1 Immobilizacja

Foto 2 Wymiana obroży telemetrycznej

Dla powodzenia odtwarzania populacji niezwykle istotne jest śledzenie aktywności zwierząt i prowadzenie interwencji we wszystkich problematycznych sytuacjach. Niezwykle istotne jest udzielanie pomocy medycznej rysiom chorym, zwłaszcza dotkniętym świerzbem, który oprócz wypadków komunikacyjnych stanowi główny powód śmiertelności. Leczenie świerzbu jest stosunkowo proste, ale wyzwaniem jest złapanie zwierzęcia i przetrzymanie go w niewoli w czasie leczenia. Większość chorych rysi udaje się uratować, po leczeniu wypuszczane są ponownie do natury. Z 17 odłowionych zaświerzbionych osobników udało się wyleczyć i ponownie wypuścić na wolność 15.

Foto 3 Odłowiony Nya ze świerzem

Foto 4 Wypuszczenie Nya po leczeniu

Ze względu na dobre relacje z lokalnymi społecznościami bardzo ważne jest eliminowanie z natury rysie wykazujących niepożądane zachowania, permanentny brak obaw przed ludźmi, notoryczne przebywanie na terenach zabudowanych i polowanie na zwierzęta gospodarskie. Takie rysie są odławiane, poddawane ponownemu treningowi i wypuszczane ponownie na innym obszarze. Jeżeli nie zmieniają negatywnych zachowań przeznaczane są do hodowli w zamknięciu.

Tabela 2 Działania Pogotowia Interwencyjnego

Opis przypadku	W Projekcie	Od początku reintrodukcji
Odłowy chorych lub rannych rysie	9	26
w tym rysie ze świerzem	5	17
Ratowanie rysie osieroconych	1	7
Odławianie rysie o niepożądanym zachowaniu	5	9

Foto 5 Zaświerzbiony kociak

Foto 6 Niepożądane zachowanie

Foto 7 Osierocony kociak

II.2 Rozród na wolności

W sezonie 2024 do rozrodu na wolności przystąpiło 14 monitorowanych samic, dla 9 udało się zlokalizować miejsca wykotów, pozostałe 5 były obserwowane z już odchowanymi kociętami. Samice urodziły co najmniej 34 kocięta.

Odnalezione miejsca wykotów zostały przedstawione na mapie 1.

Mapa 1 Miejsca wykotów w sezonie 2024

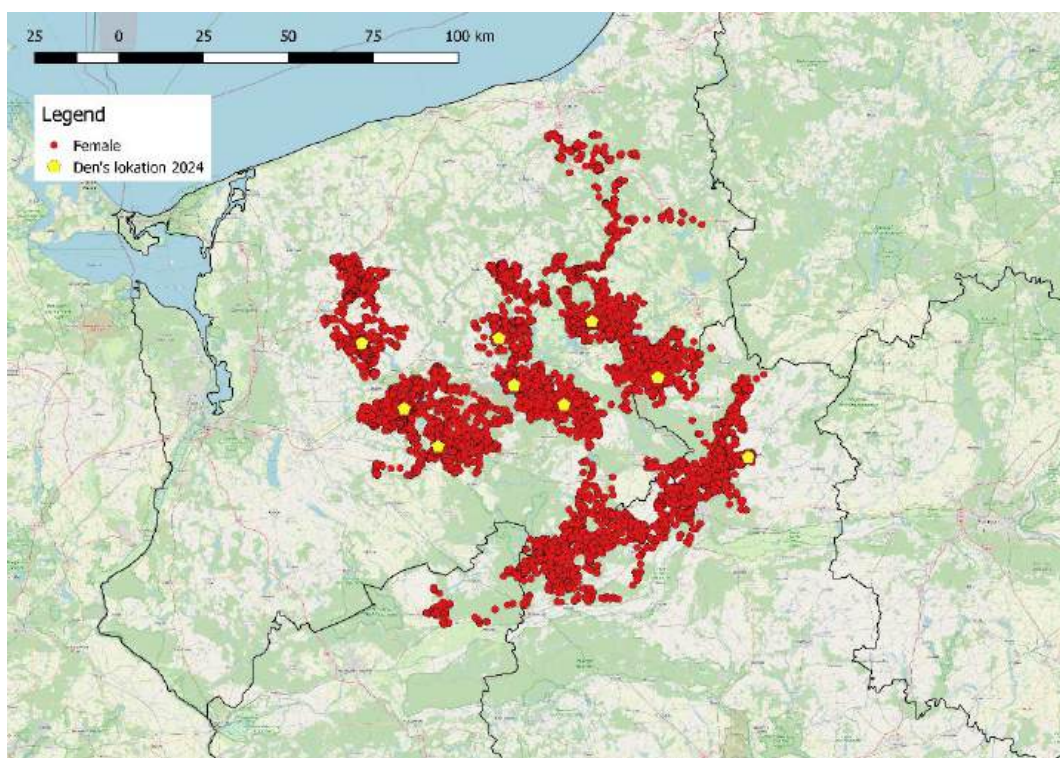

Foto: Miejsca wykotów 2024

II.3 Śmiertelność

W okresie październik 2023 – wrzesień 2024 odnotowano 8 przypadków śmierci rysi na wolności (4 samce, 4 samice) w wyniku wypadków komunikacyjnych (3), upadku z drzewa (1), osierocenie (1) i z przyczyn nieustalonych (3). Nie odnotowano w tym okresie przypadków kłusownictwa.

Foto 8 Kociak potrącony przez samochód

Foto 9 Ryś potrącony przez pociąg

II.4 Oszacowanie wielkości populacji

Poniżej w tabelach przedstawiono liczebności rysy wypuszczonych na wolność przed rozpoczęciem projektu i w jego trakcie oraz udokumentowane przypadki rozrodu. Są to podstawowe dane, pozwalające oszacować obecną wielkość populacji.

Tabela 3 Liczby rysy wypuszczonych do natury w Polsce NW

Rok	Ogólna liczba wypuszczonych na wolność rysy	Samice	Samce
2019	26	9	17
2020	24	8	16
2021	12	9	3
2022	7	1	6
2023	14	6	8
2024	9	5	4
Suma	92	38	54

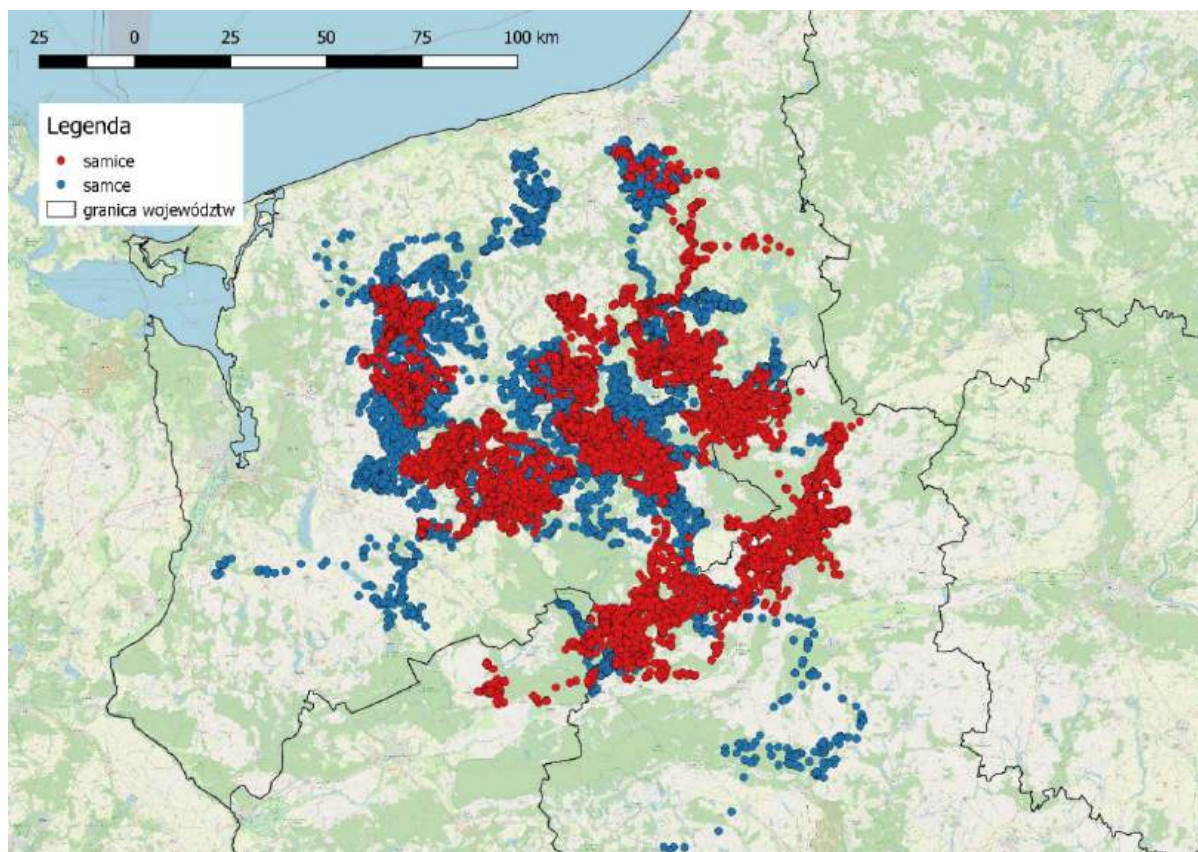
Tabela 4 Kocięta urodzone na wolności

Rok	Liczba samic przystępujących do rozrodu	Liczba kociąt urodzonych na wolności
2019	1	2
2020	3	6
2021	6	17
2022	10	25
2023	10	31
2024	14	34
łącznie	-	115

Biorąc pod uwagę odnotowaną śmiertelność osobników wypuszczonych na wolność (wynoszącą około 30%) oraz śmiertelność wśród kociąt wynoszącą około 50% szacujemy liczebność populacji w Polsce NW na około 100 osobników.

Sytuacja przestrzenna populacji przedstawiona za pomocą punktów lokalizacji osobników monitorowanych telemetrycznie została przedstawiona na mapie 2.

Mapa 2 Zasięg populacji na obszarze PL NW

Na uwagę zasługuje fakt odnotowania odtwarzanej populacji rysia w Polsce NW w następującym dokumencie:

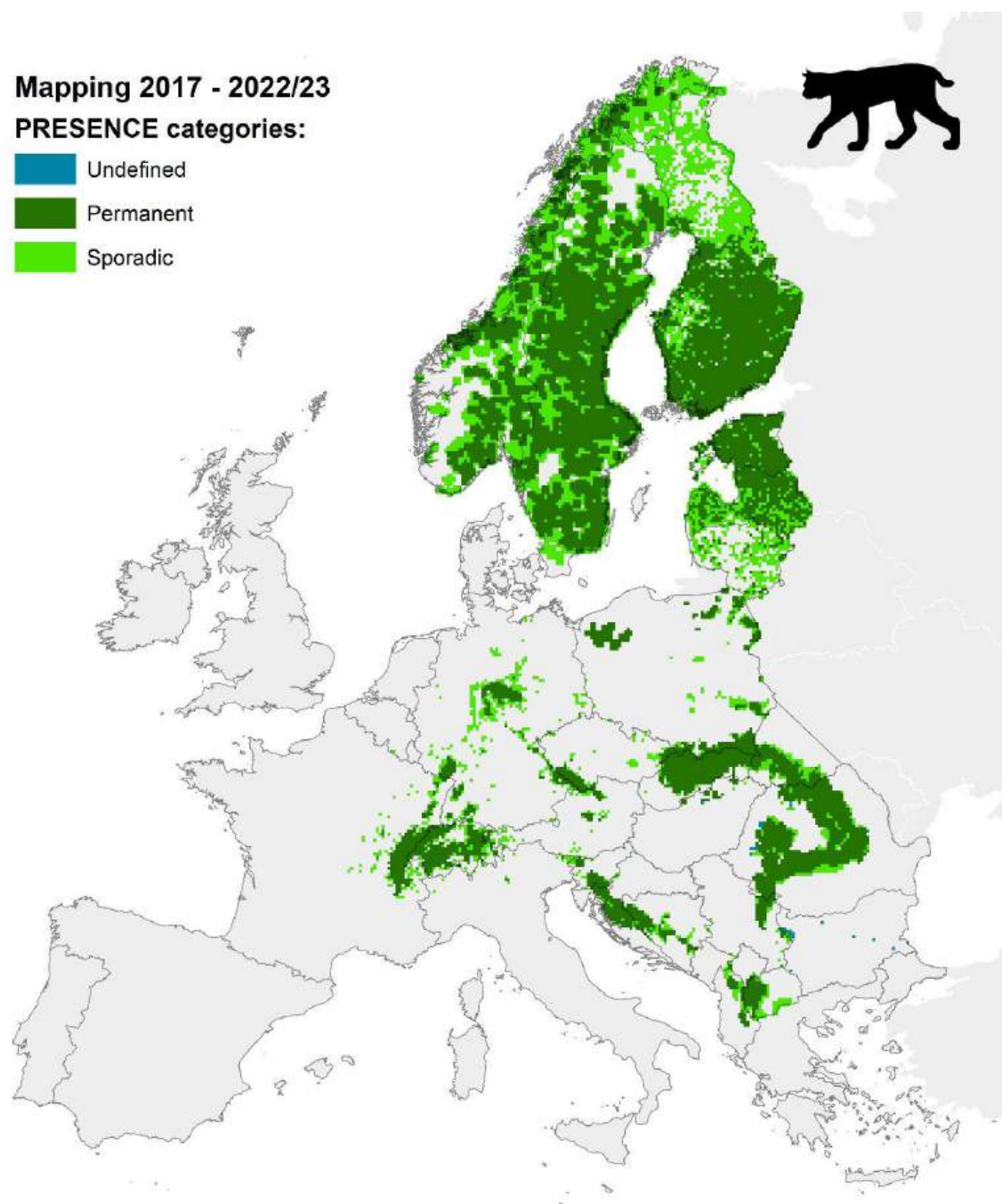
Large carnivore distribution maps and population updates 2017 – 2022/23

Version 1.2 – with updated population estimates

JUNE 2024

This document has been prepared with the assistance of Istituto di Ecologia Applicata and with the contributions of the IUCN/SSC Large Carnivore Initiative for Europe (chair: Luigi Boitani) under contract N° 09.0201/2023/907799/SER/ENV.D.3 "Support for Coexistence with Large Carnivores", "B.4 Update of the distribution maps" for the European Commission.

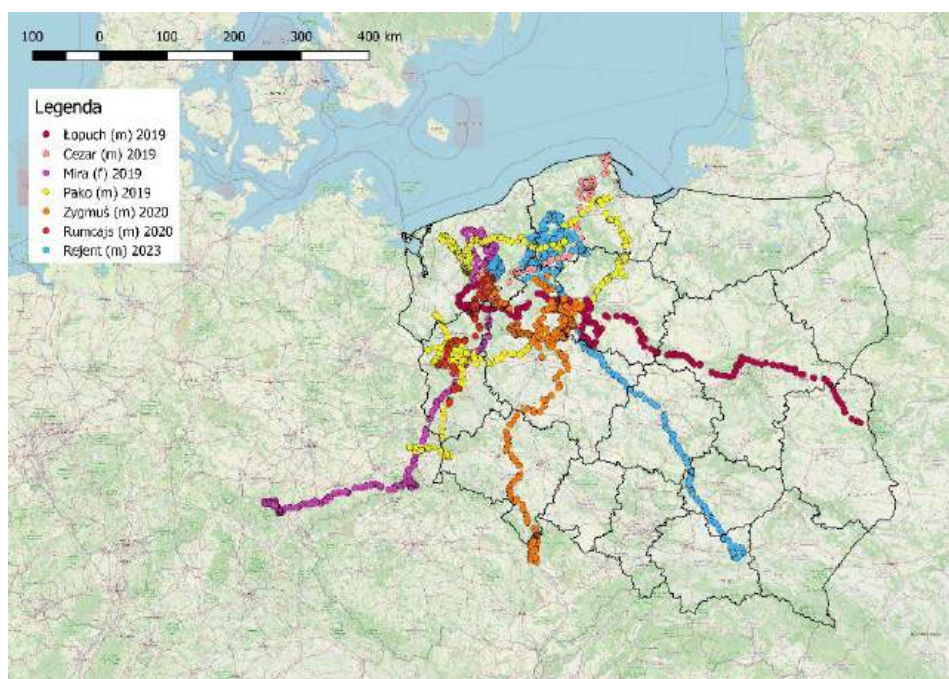
Mapa 1 Rozmieszczenie rysi w Europie

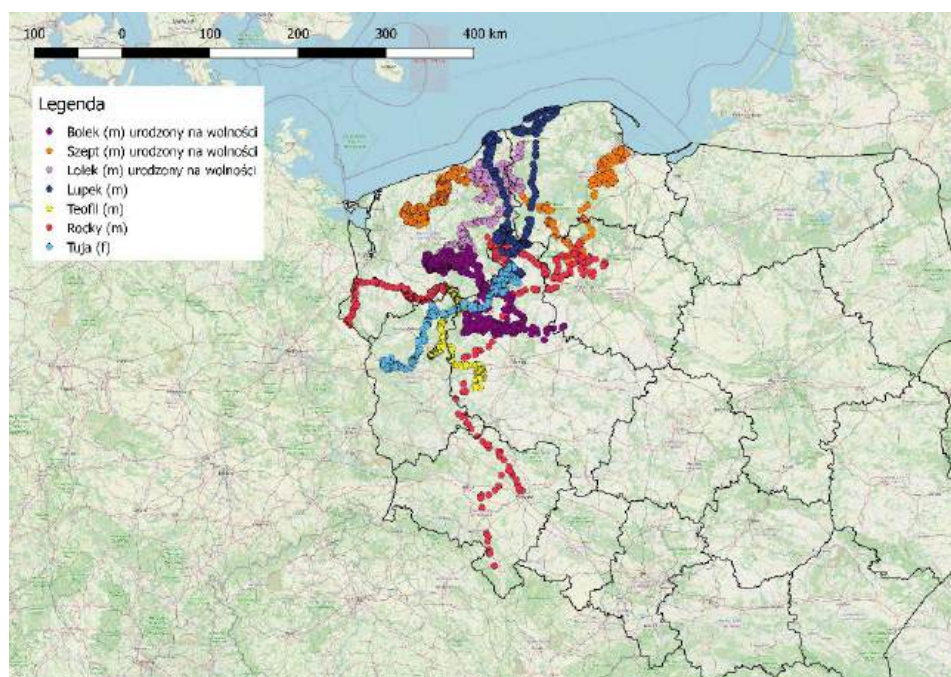
II.5 Migracje

Migracje rysi w 6 roku odtwarzania populacji w Polsce NW występują rzadziej niż na początku reintrodukcji i mają mniejszy zasięg. Przeważają migracje w kierunku północnym na wybrzeże, co może mieć związek ze zdecydowanie mniejszą skalą polowań na obszarach intensywnie wykorzystywanych turystycznie i tym samym z większą ilością potencjalnych ofiar (saren), które przystosowują się do życia w pobliżu ludzi, ponieważ jest tam bezpieczniej.

Mapa 2 Migracje rysi w latach 2019-2023

Mapa 3 Migracje rysi w roku 2024

Poruszenie w Łodzi. Dzikie zwierzę nagrane na ulicy. Rejent szedł na randkę

Mieszkańcy Łodzi przecierali oczy ze zdumienia, widząc spacerującego ulicami miasta rysia. Niecodzienny turysta o imieniu Rejent, jak tłumaczą eksperci, ma konkretny cel w podróży przez Polskę. - Nie zbliżajcie się do niego - apelują.

Zdjęcia: wujek / YouTube

Paulina Ciesielska
9 listopada 2023, 19:42

ZAPISZ
UDOSTĘPNIJ

Ryś nad Bałtykiem. Dzikie kot zapędził się nad polskie morze

Żółty Wronko
12 listopada 2024, 19:24

Lubię to
Ukończ

W jednej z miejscowości niedaleko Darłowa nad Morzem Bałtyckim zaobserwowano niedawno rysia. Dzikie koty coraz częściej są widywane w naszym kraju, ale spotkanie z nim nad Bałtykiem nadal można uznać za wyjątkowe.

Mały Bałtycki ryś w Darłowie. Zdjęcie: wujek / YouTube

III. Podsumowanie

W pierwszym roku realizacji projektu na wolność w obszarze Projektu PL NW zostało wypuszczonych 11 przebadanych genetycznie rysi.

Do rozrodu w monitorowanej telemetrycznie populacji Polski NW przystąpiło 14 samic, które urodziły co najmniej 34 kocięta.

Wielkość populacji Polski NW została oszacowana na 100 osobników.